

اسماعیل قآانی فرمانده جدید نیروی قدس ایران کیست

به قلم علی آلفونه (/fa/experts/ly-alfwnh/)

۷ ژانویه ۲۰۲۰

همچنین دست‌یافتنی به

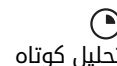
/ (English (/policy-analysis/who-esmail-qaani-new-chief-commander-irans-qods-force
العربية (/policy-analysis/mn-hw-asmayl-qaany-alqayd-aljdyd-l-fylq-alqds-alayrany/))

درباره نویسنده

علی آلفونه (/fa/experts/ly-alfwnh/)

علی آلفونه، هموند ارشد انستیتوی دولت‌های عرب خلیج در واشنگتن است

تحلیل کوتاه

با توجه به تجدید ساختار اخیر سپاه پاسداران انقلاب اسلامی احتمالاً نیروی قدس تحت رهبری اسماعیل قآانی بیشتر شاهد ثبات خواهد بود تا تغییر هرچند پیشینه بوروکراتیک قآانی با شیوه رهبری خطرپذیر و کاریزماتیک سلیمانی تفاوت زیادی دارد

علی خامنه‌ای رهبر ایران در سوم ژانویه سردار سرتیپ اسماعیل قآانی را تنها چند ساعت پس از کشته شدن قاسم سلیمانی در حمله پهپادی آمریکا به عنوان جانشین او به فرماندهی نیروی قدس سپاه پاسداران برگزید. پیشینه و فعالیت‌های نظامی فرمانده جدید به اندازه سلیمانی شناخته نیست از این رو نگاهی دقیق‌تر به پیشینه قآانی می‌تواند به فهم نوع تغییرات احتمالی در شاخه اصلی فرامرزی سپاه پاسداران تحت رهبری او کمک کند.

سال‌های نخست زندگی و پیشینه نظامی

جالب است بدانیم که حتی جزئیات ابتدایی مربوط به تولد قآانی نیز محل مناقشه است. طبق زندگی‌نامه کوتاهی که ایرنا خبرگزاری جمهوری اسلامی منتشر کرده او اهل مشهد است اما جنبش سبز رسانه اپوزیسیون محل تولد او را بجنورد ذکر کرده است. در گزارش ایرنا سال تولد او ۱۹۵۹ ذکر شده که در آن صورت ۶۱ ساله است اما وزارت خزانه‌داری آمریکا وقتی او را در سال ۲۰۱۲ به عنوان یک تروریست شناسایی کرد به نقش ادعایی او در تامین مالی محموله‌های سلاح که نیروی قدس به گامبیا ارسال کرده

(<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1506.aspx>) تاریخ تولد او را ۱۹۵۷ ذکر کرده بود.

اسناد غیرمحرمانه فارسی اطلاعات زیادی درباره پیشینه خانوادگی قآانی به دست نمی‌دهد اما به نظر می‌رسد او دست‌کم یک فرزند پسر به نام علی قآانی داشته باشد که در سال ۲۰۱۰ دانشجوی مهندسی برق دانشگاه آزاد واحد مشهد بوده است. جنبش سبز مدعی است که علی به دلیل شرکت در تظاهرات ضدحکومتی ۲۰۰۹ در محوطه دانشگاه در مشهد دستگیر شده بود اما پدرش این ادعا را رد کرده است.

بیشتر زندگی‌نامه‌های مقامات جمهوری اسلامی حاوی نظراتی مفصل راجع به نقش آنها در انقلاب ۱۹۷۹ است اما در زندگی‌نامه قآانی خبری از چنین جزئیاتی نیست. در یکی از معدود مصاحبه‌هایی که قآانی درباره زندگی شخصی خود با نشریه خبری *رمز عبور* در

اکتبر ۲۰۱۵ انجام داده به این نشریه گفته است که در انقلاب نقش موثری نداشته است: «من هم مثل بقیه مردم [در انقلاب] حضور داشتم» همچنین قابل توجه است که او گفته بلافاصله پس از تشکیل سپاه به انقلابیون نپیوسته بلکه در مارس ۱۹۸۰ یک سال پس از انقلاب و چند ماهی پیش از حمله عراق در زادگاهش خراسان به عضویت نیروی تازه تاسیس سپاه پاسداران درآمده است. در آن زمان فرماندهی شعبه خراسان سپاه به عهده شورایی مرکب از روحانیان جوان محلی از جمله علی خامنه‌ای بود. شواهدی مبنی بر ارتباط مستقیم قآنی و خامنه‌ای در آن دوران در دست نیست اما تقدیر چنین بود که این دو با هم آشنا شوند. طبق مصاحبه منتشر شده در *رض عبور* قآنی پس از ثبت نام در سپاه به تهران فرستاده شد و سی و پنج روز در پادگان سپاه در سعدآباد که امروزه پادگان امام علی نامیده می‌شود آموزش‌های شبه نظامی دید. مریبان آموزشی احتمالاً افسران تیپ ۲۳ نیروهای ویژه هواپرد بودند. در آنجا او با دو خراسانی دیگر دوست شد: محمدمهدی خادم الشریعه (که در جنگ با عراق در سال ۱۹۸۲ کشته شد) و ولی‌الله چراغچی (که در سال ۱۹۸۵ کشته شد). با پایان دوره آموزشی قآنی به مشهد برگشت و هسته اولیه لشکر ۵ نصر را همراه با چراغچی خادم الشریعه محمداقربالقیاب (که بعدها شهردار تهران شد) و نورعلی شوشتری (یکی از افسران بسیار بانفوذ سپاه که در سال ۲۰۰۹ ترور شد) شکل داد.

پس از مدت کوتاهی واحد مشهد به گنبد کاووس در استان گلستان اعزام شد تا ناآرامی‌های گروه‌های چپ‌گرا و ترکمن را سرکوب کند. هیچ شواهدی مبنی بر شرکت قآنی در آن عملیات یا کنترل انتظامی شهر پس از عملیات وجود ندارد. با این حال او به *رض عبور* گفته است که جهت سرکوبی جدایی طلبان گُرد به استان کردستان ایران اعزام شده بود. بر اساس اطلاعات و بسایت لشکر ۵ نصر ۱۰۰ عضو سپاه خراسان از مارس ۱۹۸۰ به بعد تحت فرماندهی محمود کاوه در شهر سنندج استان کردستان مستقر بودند. بسیاری از اعضای سپاه که بعداً نام و جاه یافتند از جمله سلیمانی در دوره‌ای از کار خود در آن ناحیه خدمت کردند اما هیچ شواهدی از تماس میان سلیمانی و قآنی در آن دوران وجود ندارد. در سپتامبر ۱۹۸۰ که عراق ایران را اشغال کرد واحد خراسان در کردستان ۲۵۰ نیرو داشت و تحت فرماندهی بابا محمد رستمی بود و برای گُند کردن سرعت پیشروی دشمن به اهواز منتقل شد.

رابطه با سلیمانی و خامنه‌ای

قآنی در مارس ۱۹۸۲ در جبهه جنوب با سلیمانی دوست شد. او در مصاحبه سال ۲۰۱۵ درباره این دوستی گفته است: «ما همه بچه‌های جنگیم. آنچه ما را به هم وصل می‌کند و ارتباط می‌دهد و رفاقت ما ربطی به هم‌مشهری بودن و جغرافیا ندارد. ما رفقای جنگیم و جنگ بود که سبب دوستی ما شد. کسانی که در روزهای سخت با هم دوست می‌شوند رابطه عمیق‌تر و پایدارتری از کسانی دارند که فقط چون بچه‌محل هستند با هم دوست می‌شوند»

در واقع این دو مرد سختی‌های زیادی در طول جنگ متحمل شدند. لشکر ۵ نصر نقش فعالی در جنگ ایفا کرد و قآنی شخصاً در عملیات‌های موفق شرکت داشته است. نظیر عاشورا که به آزادی ارتفاعات فصیل و گرکنی در شمال میمک انجامید (۱۸-۲۲ اکتبر ۱۹۸۴) و الفجر ۸ که به تصرف شبه‌جزیره فاو منجر شد (۹ فوریه - ۲۹ آوریل ۱۹۸۶) که مهران را آزاد کرد (۳۰ ژوئن - ۱۰ جولای ۱۹۸۶) نصر ۸ که مواضع ایرانی‌ها در اطراف ماووت را تثبیت کرد (۲۱-۲۰ نوامبر ۱۹۸۷) و کربلای ۵ که سبب آزادی شلمچه شد (۹ ژانویه - ۳ مارس ۱۹۸۷). او همچنین در عملیات فاجعه‌بار بیت المقدس ۷ در مجنون (۲۵ ژوئن ۱۹۸۸) هم مشارکت داشت و حداقل بخشی از مسئولیت شکست این عملیات بر عهده اوست. چرا که در آن دوران فرمانده لشکر بود.

در طی این کارزارها قآنی با خامنه‌ای که در آن زمان رئیس‌جمهور بود آشنا شد. خامنه‌ای که خودش هم اهل مشهد است خیلی وقت‌ها از لشکر ۵ نصر در جبهه دیدن می‌کرد. این دو همچنین از طریق شوشتری که با خامنه‌ای از پیش از انقلاب آشنایی داشت با هم مرتبط بودند.

مسئولیت‌ها در سپاه پاسداران

بلافاصله پس از پایان جنگ قآنی به مقام معاونت فرماندهی نیروی زمینی سپاه ارتقا یافت. در این سمت او احتمالاً در عملیاتی علیه کارتل‌های مواد مخدر که مواد را از افغانستان و از طریق خراسان وارد کشور می‌کردند دخیل بود. او همچنین در اواخر دهه ۱۹۹۰ به حمایت از نیروهای ائتلاف شمال در نبرد با طالبان کمک کرد. این فعالیت‌ها بی‌تردید او را در ارتباط نزدیک با سلیمانی قرار داد که همزمان مشغول فعالیت‌های مشابهی در استان همسایه خراسان یعنی کرمان بود.

اطلاعات غیرمحرمانه تاریخ پیوستن قآنی به نیروی قدس را نشان نمی‌دهد اما قدیمی‌ترین اشاره مکتوب به خدمت او در نیروی قدس در کتاب *بنیادگرایی اسلامی: تهدید نوین جهانی* (چاپ ۱۹۹۳) آمده که او را فرمانده سپاه انصار و مسئول فعالیت‌های سپاه پاسداران «در افغانستان پاکستان و جمهوری‌های آسیایی آسیای میانه» معرفی کرده است. احتمالاً وقتی سلیمانی در فاصله سال‌های ۱۹۹۷ و ۱۹۹۸ رهبری نیروی قدس را بر عهده گرفت او را به عنوان معاون خود برگزید.

مطالعه فعالیت‌های قآنی در ۲۰۱۲ به قلم نگارنده نیز مؤید این است که مسئولیت‌های اصلی او به عنوان قائم‌مقام فرماندهی بر افغانستان پاکستان و آسیای میانه متمرکز بوده است. این امر حضور او در مناطق شرقی ایران و بازدیدهای منظم او را از قم توضیح می‌دهد که محل آموزش سیاسی رهبران شبه‌نظامیان نیابتی ایران متشکل از شیعیان افغانستانی است. احتمال دارد که قآنی مسئول عملیات سپاه قدس در آفریقا و آمریکای جنوبی نیز بوده باشد. برای مثال گزارش شده که وقتی در نوامبر ۲۰۰۹ رئیس‌جمهور احمدی‌نژاد همراه با «۲۰۰ تن از فعالان اقتصادی» از گامبیا به برازیلیا (پایتخت برزیل) رفت قآنی نیز از جمله همراهان او بود اقدامی بحث‌انگیز از آن رو که برزیل نیروی قدس را یک سازمان تروریستی می‌شمارد. پس از توقفی ۲۳ ساعته در آن کشور هیات ایرانی سفر خود را به بولیوی و ونزوئلا و سنگال ادامه می‌دهد.

جزئیات مهم بیشتری درباره فعالیت‌های قآنی در مقام معاون سلیمانی در دسترس نیست اما به نظر می‌رسد پس از اشغال عراق از سوی نیروهای ائتلاف یا قبل از آن نوعی تقسیم وظایف کلی بین این دو صورت گرفته باشد. تمرکز استراتژیک ایران در آن زمان به غرب معطوف شد و سلیمانی بیشتر در جبهه غربی کار می‌کرد در حالی که قآنی بر مرزهای شرقی ایران متمرکز بود. نوعی دیگر از تقسیم نقش که به همان اندازه مهم است وجهه سلیمانی به عنوان چهره عیان و کاریزماتیک نیروی قدس است در حالی که قآنی ظاهراً عهده‌دار امور اداری و اداره روزانه سازمان بوده است.

تغییر سبک

تحت رهبری قآنی نیروی قدس احتمالاً بیشتر شاهد ثبات خواهد بود تا تغییر. در سال‌های اخیر عوامل بیرونی سپاه پاسداران را واداشت عملیات خارجی‌اش را به گونه‌ای سازماندهی کند که تا حدی از خسارت‌های عمده چون مرگ سلیمانی در امان بماند. به دلیل شمار بالای تلفات نیروی قدس در سوریه تهران شروع به اعزام نیروهای معمولی سپاه به آن کشور کرد و به این ترتیب بسیاری از مرزهای بین این دو شاخه را برداشت و به تدریج کل سپاه را به یک نیروی بزرگ فرامرزی بدل کرد.

با این حال نیروی قدس دست‌کم در یک عرصه مهم دستخوش تغییر خواهد شد. سلیمانی با تبدیل شدن به چهره عمومی سازمانی که روزگاری مخفی بود خود را در معرض خطر قابل توجهی قرار داد که نهایتاً به کشته شدنش انجامید. اما او توانست چهره قهرمانانه‌ای از خود برساند و افراد زیادی را برای دستیابی به آرمانی که او مقدس می‌شمرد بسیج کند. دشوار است بتوان از قآنی بوروکرات توقع داشت که این نوع رهبری کاریزماتیک را شبیه‌سازی کند. به‌رغم این واقعیت قآنی کماکان به دلیل قدرت نهادینه نیروی تحت فرماندهی‌اش نفوذ عمده‌ای بر فعالیت‌های خارجی ایران خواهد داشت.

*علی آلفونه هموند ارشد انستیتوی دولت‌های عرب خلیج در واشنگتن است.

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریه ۲۰۲۲ | ۱۱

Farzin Nadimi

[\(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology\)](https://policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

BRIEF ANALYSIS

Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

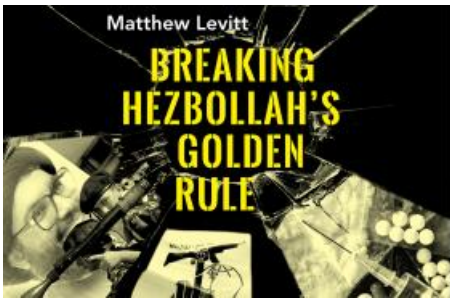
---

۱۱ فوریه ۲۰۲۲

Simon Henderson

[\(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism\)](#)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

---

۹ فوریه ۲۰۲۲

Matthew Levitt

[\(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/trwrysm/\) تروریسم](#)

[\(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/\) نظامی و امنیتی](#)

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/ayran/\) ایران](#)